

සද්ධර්මරත්නාවලී කතුවරයාගේ කතා කලාවේ සුවිශේෂතා.

- ආචාර්ය කනංගමුවේ රාහුල හිමි,

අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයා බුද්ධඝෝෂ හිමියන් විසින් ධම්මපද පාලියට ලියූ අටුවාව, එනම් ධම්මපදාධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරයාගේ මූලික වස්තු විෂය කර ගනිමින් දඹදෙණි යුගයේ විසූ ධර්මසේන නම් හිමි නමක විසින් සද්ධර්මරත්නාවලිය ලියන ලදී. කතුවර නාමය ග්‍රන්ථයේම සඳහන් කොට ඇත.

“සද්ධම්මට්ඨිති මිච්ඡනෙතා - ධම්මසෙන යතිස්සරො
අකාසි පචරං එතං - සද්ධම්ම රතනාවලිං”¹

සද්ධර්මය නැමති දහමෙහි කැමති ධර්මසේන යතීශ්වර තෙමේ මෙම උතුම් සද්ධර්මරත්නාවලිය කළේය. ග්‍රන්ථ නාමයේ සරල අර්ථය සද්ධර්මය නැමති මැණික් ගළපා කරන මාලය යනුයි. කතුවරයාගේ බලාපොරොත්තුව සිංහල භාෂාවෙන් ධර්ම ග්‍රන්ථයක් කිරීම බව පෙනේ. ග්‍රන්ථය කිරීමේ මූලික අරමුණත්, පාඨක පිරිසත්, ග්‍රන්ථ රචනා ඊතියත්, ග්‍රන්ථයේ ප්‍රමාණයත් දක්වමින් කතුවරයා නිවැරදි ආකෘතියක්, සංක්ෂිප්ත හැඳින්වීමක්, ග්‍රන්ථාරම්භයේදීම දක්වා ඇත. ග්‍රන්ථකරණයේ සම්පූර්ණ අදහසම එම සංක්ෂිප්ත හැඳින්වීමෙන් අවබෝධ කර ගැනීමට පුළුවන.

“එසේ හෙයින් යම් කෙනෙක් නුවණ මදවත් කුසලවිජන්දය ඇතිව ධර්මාභියෝගයට උපදෙස් ලදීත් බණ දැන පින්කම හැසිර නිවන් සාධා ගනින්නම් එසේ වූ සත්පුරුෂයන්ට වැඩ සඳහා සද්ධර්මරත්නාවලී නම් වූ ප්‍රබන්ධයක් කරමිහ..... පාළි ක්‍රමය හැර අර්ථ පමණක් ගෙන අප කළා වූ ප්‍රබන්ධයෙහි ක්‍රම විලාංඝනාදී වූ අඩු වැඩි ඇතත්, ඒ නොසලකා..... සද්ධර්මරත්නාවලී නැමති බෙහෙදින් මෝහ නැමති පටලය නැති කොට නුවණැස අඳුර හැර කුසල් මහවතට බැස නිවන් පුරයට සුවයෙන් යා යුතු..... වදන දරුවන්ගේ මූන දකුම්භ යන මෙවිතර ආස්වාදයකින් කවර කරම් වූත් ප්‍රසව වේදනා ඉවසන ස්ත්‍රීන් පරිද්දෙන් ලබන නිවන් රස සලකා..... වකුළුපාල මහ තෙරුන් වහන්සේගේ වස්තුවෙහි පටන් නිවන් මහවත්ව සිටිනා තුන්සියයක් වත් නැමැති මඟුල් සැරසීමෙන් නිවන් පුර වදින වූත් අතර සැන සෙන්නට සද්ධර්මරත්නාවලී නැමැති ශාලාව සරසමු.”²

සද්ධර්මරත්නාවලී කතුවරයාගේ පාඨක පිරිස වූයේ කුසල් කිරීමට සිතැති, බණ දැන ධර්මයෙහි හැසිරෙන සත්පුරුෂයන්ය. නුවණ මදවත් යනුවෙන් කතුවරයා සඳහන් කරන්නේ සිංහල භාෂාව පිළිබඳ අවබෝධයක් ඇති, පාළි භාෂාවෙන් අර්ථ ග්‍රහණය කර ගත නොහැකි සිංහල බෞද්ධ ජනතාවයි. කතුවරයාගේ රචනාවට වස්තු විෂය වූයේ පාළි ධම්මපදාධ්‍යක්ෂ කතාවයි. එහි පදානුපදික පරිවර්තනයක් හෝ අනුවර්තනයක් වශයෙන් සද්ධර්මරත්නාවලිය කිරීමට කතුවරයාට අවශ්‍ය නොවීය. පාළි කතාවල එන අර්ථය ගෙන, එම අර්ථය සිංහල බෞද්ධ ජන සමාජයට ගැලපෙන

අයුරින් කීම කතුවරයාගේ රචනා රීතිය විය. එසේම ග්‍රන්ථ ප්‍රමාණය කතා වස්තු තුන්සියයකින් පමණ යුක්තය. පැරණියන් ග්‍රන්ථ විවේචනයෙහිලා යොදාගත් පංච න්‍යායන්, අන්තර්ගත කොට ඉතාමත් සංකේෂ්‍යයෙන් තම ග්‍රන්ථකරණය පිළිබඳව සම්පූර්ණ විස්තරයක් ඉහත උද්ධෘත පාඨයෙන් පෙනේ. සංඥාව, නිමිත්ත, කතී, පරිමාණ, ප්‍රයෝජන, පස් අර්ථයෙන් හතරක් එයින් කීවේ වන.

සද්ධර්මරත්නාවලියෙහි කතාවස්තු තුන්සියයක් පමණ ඇතැයි කතුවරයා ප්‍රකාශ කළත් එයට වැඩි කතාවස්තු ප්‍රමාණයක් ග්‍රන්ථයේ අන්තර්ගතය. සද්ධර්මරත්නාවලිය සංස්කරණ කළ කිරි ඇල්ලේ ඤාණවිමල හිමියෝ එහි අන්තර්ගත කතාවස්තු පිළිබඳව මෙසේ ප්‍රකාශ කරති.

“මූලට පූර්විකාව සුවිසි විවරණය හා බුද්ධවර්තයන් මැදට කතාවස්තු 308 කුත් අගට මංගල සූත්‍රාදී කතාන්දර 33 කුත් ඇතුළත් මේ මා හැඟි මහා ග්‍රන්ථ රත්නය වූ කලී අර්ථ කථාවාර්ය අනුබුද්ධ බුද්ධභෝෂ මහා සාමීන් වහන්සේ විසින් ධම්මපද පාලියට ලියූ අටුවාවෙහි (ධම්මපදටඨ කථා) එන කතාවස්තු සමූහයකින් හා නාගසේන කතා ආදී තවත් බොහෝ සවිස්තර කරුණුවලින් යුක්ත වූවකි.”³

සියත් බවින් මෙන්ම වියත් බවින් පැසුණු බුද්ධියක් ද, ලෝක ව්‍යවහාරයෙන් පෝෂණය වූ කවිත්වයක් ද ඇති ලේඛකයෙකු වශයෙන් සම්භාවනාවට පාත්‍ර වූ ධර්මසේන හිමියන් එකල ලක්දිව පැවති සිරිත් විරිත්, ශිල්ප ශාස්ත්‍ර මෙන්ම ජීවනෝපාය රැකී රක්ෂාවන් පිළිබඳ තොරතුරු සද්ධර්මරත්නාවලියේ කතා තුළට ඇතුළත් කළේය. බුන්සණින් ඇරඹුණු ධර්ම දේශකයන්ගේ භාෂා ශෛලිය කතා කීමට උචිත බසක් ලෙස සැකසීමේ ගෞරවය හිමිවන්නේද ධර්මසේන හිමියන්ටය. උත්පාදන ශක්තිය එළවා රස භාව පූර්ණ රචනාවන්ගෙන් යුක්තව කාලීන අවශ්‍යතාවනට අනුරූප වන සේ කතා රචනා ශෛලියක් නිර්මාණය කර ගැනීමෙහිලා කතුවරයා දැක්වූ දක්ෂතාව විශිෂ්ටය. ලොකු කුඩා කාහටත් එකසේ රස විදිය හැකි, අර්ථ ග්‍රහණය කරගත හැකි භාෂාවක්, රචනා ශෛලියක් සද්ධර්මරත්නාවලියෙන් පෙනේ. ගැමි වහර හා ගැමි ජීවිතය ඇසුරින් සකස් කොටගත් අපූරු රීතිය සිංහල ගද්‍ය සාහිත්‍යයෙහි එතෙක් පැවති සමරූපතාව මදක් අඩු වීමට හේතු විය. පාලි භාෂාවත්, සංස්කෘත භාෂාවත් ගද්‍ය ලේඛනයට වැඩි වැඩියෙන් වැද්දගත් යුගයක තත් යුග රීතියෙන් මිදී පොදු ජනයාගේ අවශ්‍යතාවට සරිලන සේ ග්‍රන්ථ සම්පාදනයේ ආරම්භය සේ සද්ධර්මරත්නාවලිය හැඳින්විය හැකිය. සද්ධර්මරත්නාවලියෙන් එළිය වැටෙන්නේ ගැමි වහර හැඳිනගත් උගතෙකුගේ රචනා මාර්ගයයි. ග්‍රන්ථ කරණය කවුරුන් උදෙසාද යන්න මැනවින් සිත්හි දරාගෙන එයට සරිලන රීතියක් උපයෝගී කර ගෙන ඇත. ගම්බඳ ජනයාගේ පටන් රාජකීයයන් දක්වා වූ උගත් නූගත් ජනයාගේ රූචිය, රසය, හඳුනාගත් ලේඛකයෙකුගේ රචනාවක් ග්‍රන්ථය පුරාවටම දැක ගැනීමට පුළුවන. ජීව අජීව ලෝකය තුළින් ලත් අවබෝධතා ඥානය රචනාලංකාරය සඳහා යොදා ගෙන ඇත. වර්ණනයෙහි බෙහෙවින් විනිවිද දැක්ම ඇති ලේඛකයෙක් සද්ධර්මරත්නාවලියෙන් හමු වෙයි. සමාජයේ කාහටත් වැටහෙන පරිදි පාලි අර්ථ ඇති කතා වස්තු සිංහලෙන් කීමේදී ලේඛකයා අනුගමනය කළ රචනා සුවිශේෂතා කීපයක් හඳුනා ගැනීමට පුළුවන.

කතුවරයාගේ එම සුවිශේෂ රචනා රීතිය පිළිබඳව විමසා බැලීම මෙහිදී අපගේ අභිප්‍රායයි. තදනුබද්ධ යුගයේ සිංහල රචනය සඳහා පාලි සාහිත්‍යාගත ආභාසය මෙන්ම සංස්කෘත සාහිත්‍යයේ ආභාසයද බෙහෙවින්ම බලපෑවේය. එම ආභාසයෙන් මදක් හෝ වෙනස් මගක් ගෙන සිංහල ග්‍රන්ථ ලිවීමේ ආරම්භය බුත්සරණින් පෙනේ. එහි සංවර්ධනාත්මක අවස්ථාව ලෙස සද්ධර්මරත්නාවලිය හැඳින්වීමට පුළුවන. තත්කාලීන කතුවරුන් අතර ධර්මසේන හිමියන් සිය වස්තු විෂයයික කතාවන් නම් කිරීමේ පටන් කතාව අවසානය දක්වාම සුවිශේෂිත බවක් දක්වා ඇත. ප්‍රකීර්ණක කාණ්ඩය, මිශ්‍ර කථා කාණ්ඩය, දුර්දාන්ත දමනය, පරසන්තාන දමනය, වශයෙන් කතා නම් කිරීම වෙනත් කතුවරුන්ගේ මග වුවත් එමගින් මිදී සිංහල බෞද්ධ ජනතාවට වැටහෙන, වහා අවබෝධ කර ගත හැකි නමක් තම වර්ණිත කතාවට දැමීම ධර්මසේන හිමියන්ගේ කතා කලාවේ සුවිශේෂත්වයකි.

- I. කොසඹෑ නුවර වහන්දෑගේ වස්තුව.
- II. මිත්‍රව වසන දෙනමකගේ වස්තුව.
- III. සුමන මාලා කාර වස්තුව.
- IV. තඹදැලි නම් වූ සොරාණන්ගේ වස්තුව.
- V. සක් දෙවිඳු බත් දුන් වත.

සිංහල බෞද්ධ ජනතාව අසා හුරු පුරුදු, එදිනෙදා, ජීවිතයේදී නිතර නිතර භාවිත කරන වචන මාලාවක් කතා නමට යෙදීම නිසා අසන කියවන කානට වුවත් අර්ථ ග්‍රහණය කර ගැනීම දුෂ්කර නොවෙයි. ජීවිතයට සම්බන්ධ හුරු පුරුදු ආරම්භයක් නිසා කතාව කෙරෙහි අසන්නා තුළ හෝ කියවන්නා තුළ ඇතිවන්නේ සම්බන්ධාර්ථමය හැඟීමකි. කතාව ආරම්භයේම පාඨක ග්‍රහණය නතුකර ගැනීමෙහිලා කතුවරයා යෙදූ සුවිශේෂිත රචනා රීතියක් වශයෙන් එය හැඳින්වීමට පුළුවන.

පාලි කතා වස්තුවල නො එන ජීවී බවක් සිංහල කතා තුළට ඇතුළත් කොට කතා කීමත් ධර්මසේන හිමියන්ගේ කතා කලාවේ සුවිශේෂත්වයකි. “පාලි ක්‍රමය හැර අර්ථ පමණක් ගෙන” යනුවෙන් කතුවරයා ප්‍රකාශ කරන්නේද එයයි.

“සාවතීයං කීර මහා සුවණේණා නාම කුටුම්භිකො අහොසි. අධ්‍යො මහදධනො මහා භොගො අපුත්තකො සො එක දිවසං නහාන තිස්සං ගතතවා නහාඤා ආගච්ඡන්තො අනතරාමග්ගෙ සමපනන සාබං එකං වනස්සති. දිස්වා අයං මහෙසකකාය දෙවතාය අධිගහහිකො භවිස්සතීති තස්ස භෙට්ඨා භාගං සොධාපෙඤා පාකාර පරිකෙඛපං කාරාපෙඤා වාලිකං ඔකීරාපෙඤා ධජපතාකං උස්සාපෙඤා වනස්සති. අලඛිකරිඤා පුත්තං වා ධීතරං වා ලභිඤා තුමහාකං මහා සකකාරං කරිස්සාමීති පඤ්ඤං කඤා පකකාමි.”⁴

මූලාශ්‍ර පාඨයේ පදානුපදික පරිවර්තනය මෙසේය.

“සැවැත්නුවර මහා සුවණ්ණ නම් කෙළෙඹියෙක් සිටියේය. ආඩ්‍යා වූ මහා ධන ඇති, මහා භෝග ඇති දූ පුතුන් නැත්තෙක් විය. දිනක් ඔහු නාන තොටුපළට ගොස් ආපහු එන අතරමග අතුපතුරින් ගැවසීගත් එක් වනස්පතී වෘක්ෂයෙක් දැක, මේ වෘක්ෂය කිසියම් මහානුභාව සම්පන්න දෙවියකු වාසය කරන ගසෙකි'යි සිතීය. එසේ සිතා ඒ ගසට භොදිත් පිරිසිදු කොට ප්‍රාකාරයක් බැඳ වැලි අතුරුවා ධජපතාක ඔසවා ඒ වනස්පතී ගස අලංකාර කොට ඉදින් පුතෙක් හෝ දුවක් ලැබුණොත් ඔබට මහත් වූ සත්කාර සම්මාන කරන්නෙමි'යි ප්‍රාර්ථනා කොට ගියේය.”

සද්ධර්මරත්නාවලී කතුවරයා එම අවස්ථාවම වර්ණනාවට නගන්නේ මෙසේය.

“එකල්හි සැවැත් නුවර මහ සම්පත් ඇති මහ සුමන නම් කෙළෙඹියාණ කෙනෙක් වෙසෙති. සම්පත් ඇති පමණමුත් පලගන්නා ගස් තමා පලගන්නා අවධියේ මුත් අතුරෙක පල නොගන්නා සේ පුත්‍ර ප්‍රතිලාභයට නිසි කුශලය මූ කුරා නො ගිය හෙයින් දෝ සම්පත් ප්‍රයෝජන විදිපියන්ට නිසි දරු කෙනෙකුත් නැත. ඒ කෙළෙඹි පුත්‍රයාණෝ එක් දවසක් ගඟට ගොසින් නාපියා එන තැනැත්තෝ අතුරුමග අතුපතුරින් ගැවසී ගත් මී දෙවිදුව ඉසට පැන් නගන්ට මුණින් නමාලූ ඉඳුනිල් මිණි මුවා කළයකින් වැම්මෙන ජල ධාරාවක් සේ සුදු කඳන් ඇති නැවත ඒ මී දෙවිදුව ඉසට කළ පිල් සතක් වැනි සෙසු ගස්වලට උස් හෙයින් දෝ හෝ නොයෙක් මල් නැතිව පල ගන්නා හෙයින් වනස්පතී නම් නූග ගස ආදියෙන් දැක, මේ ගස ඉතා ශෝභාමක. මෙසේ වූ ගසෙක ආනුභාව සම්පන්න දේවතා කෙනෙකුත් ඇත මැනව. දේවතා ආරාධනයෙනුත් දරු කෙනෙකුත් ලදින් නම් යෙහෙකැයි සිතා ගස මූල තණ කරවා කසලත් හමදවා බෝධි කොටුවක් සේ වට පවුරකුත් බඳවා ඒ ඇතුළත මුතුපට සමාන වැලිලවා වටකොට ධජ පතාක නංවා ගස කඳත් පටකඩ ආදියෙන් සරසා අතු පතුරත් මල්වඩම් ආදියෙන් සරසාලා “තව මෙ විතරක් නොවෙයි දේවතාණෙනි, තොපගේ ආනුභාවයෙන් දරු කෙනෙකුත් ලදින් නම් කළ උපකාරයට ප්‍රත්‍යුපකාර කොට මහත් සත්කාර කරවමි.”⁵

මූලාශ්‍ර පාඨයෙහි නො එන සජීවී බවක් සද්ධර්මරත්නාවලී කථා පාඨයෙහි ඇතුළත්ය. සිංහල බෞද්ධ ජනයාට හුරු පුරුදු උපමාලංකාරදියෙන් එම සජීවී බව ඇති කර ගෙන තිබේ. මනා උත්පාදක ශක්තියක් එම වර්ණනා පාඨයෙන් ධ්වනිතය. මූලාශ්‍ර පාඨය කියවීමෙන් තමාලත් ආස්වාදය නැවුම් බවකින් යුක්තව ඉදිරිපත් කිරීමෙහිලා කතුවරයා දක්වා ඇති දක්ෂතාව විශිෂ්ටය. සද්ධර්මරත්නාවලී පාඨය කියවන විට එහි ඇත්තේ දඹදිව කතා යැයි පාඨකයාට නො හැගෙයි. එය සිංහල ජන සමාජයේම උපන් අතීත කතා ලෙස පාඨකයා අර්ථ ග්‍රහණය කර ගන්නේ කතුවරයාගේ කතා කලාවේ දක්නට ලැබෙන සුවිශේෂිත වූ රචනා රීතීන් නිසාය.

සද්ධර්මරත්නාවලියට පාදක වූ මූලාශ්‍ර ගත කතාවන් දඹදිව පැරණි කතාවන් වෙයි. සමාජයේ සෑම තරාතිරමකම තැනැත්තන් නියෝජනය වන වර්ත ඒ කතා කුලීන් දැක ගැනීමට පුළුවන. උපදේශය,

විනෝදය, එක සේ ලබා ගත හැකි බෞද්ධ අබෞද්ධ කාටන් කියවා එක සේ රස විදිය හැකි ආකාරයට සද්ධර්මරත්නාවලි කතුවරයා කතාවන් කියයි. කවර ප්‍රදේශයක, කවර දහමක ඇතුළත් කතා වුවද, ලේඛකයා එය කියන ආකාරයෙන් සෑම සිංහලයෙකුටම අවබෝධ කර ගැනීමට පුළුවන. එයයි රචනයේ විශිෂ්ටත්වය.

මෙරට වැසියන්හට වැටහෙන පරිදි ලංකාවේම ඉපැදුණු කථා සේ කාහටත් වැටහෙන, ඉතා ලිහිල්, සරල එමෙන්ම ඉතාම නිවැරදි භාෂාසම්ප්‍රදාය අනුව ඉතා උසස් ශෛලියකින් සද්ධර්මරත්නාවලිය ලියවී ඇත. සිංහල බණ කතා ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් සද්ධර්මරත්නාවලිය ලොකු කුඩා උගත් නුගත් කා අතරත් ජනප්‍රියත්වයට පත්ව ඇත්තේ කතුවරයාගේ මේ දේශීයකාරෝපණය නිසයි. ධම්මපදට්ඨ කථාවේ ඇතුළත් කථාවන්ගේ ආරම්භය, විකාශය, භාරත සමාජයේ සම්ප්‍රදායට, එහි කතා විකාශයේ ක්‍රම වේදයන්ට අනුගතය. මේ සියලු ක්‍රමවේදයන් සිංහල බෞද්ධ ජන සමාජයට හුරු පුරුදු වූ ක්‍රමවේදය නොවෙයි. එබැවින් කතුවරයා තත් කතාවන්හි කතා බීජය පමණක් ගෙන අපේ සංස්කෘතියට අපේ ලේඛන රීතියට ගැළපෙන සේ සද්ධර්මරත්නාවලිය රචනා කිරීම නිසා ග්‍රන්ථයේ විශිෂ්ටත්වය කැපී පෙනෙයි.

කතාවක් ආරම්භ කිරීම හා අවසන් කිරීමේදී ද කතුවරයා අනුගමනය කරන්නේ තත් කාලීන ග්‍රන්ථ කරුවන්ට වඩා වෙනස් රීතියකිනි. කතාවෙන් දිය හැකි හරය, මූලික ධර්මය සංක්ෂිප්තව දැක්වීමෙන් ආරම්භ කරන කතාව අවසන් කරන්නේ එම කතාවෙන් දිය හැකි ආදර්ශය හා උපදේශය පැහැදිලි කිරීමෙනි.

“තවද යම් කෙනෙක් කීකරු නොවෙත් නම් කී කරු නොවීමෙහි දෝෂ මිළිඳු රජ්ජුරුවන් එක් ජාතියක දමන්ට කියාලූ කසළ පසුව දමතත් කළ නො කීකරුකම නිසා එවක හැමද එක් කළ කසළ මුසුන් දඬු පහරින් දැමීම වූ නාගසේන මහ තෙරුන් වහන්සේ දැක ගුරුළුන් දැක නයින්ගේ ආනුභාව නැති වූවා සේ ආනුභාව නැතිව මිළිඳු රජ්ජුරුවන් බා ගිය ගමනින් දැනෙනත් අනිකුත් කතාන්තරයකින් ඊට දෝෂ දක්වනු පිණිස වුල්ල තිස්ස තෙරුන් වහන්සේගේ වස්තුව දක්වමු.”⁶

මෙසේ ආරම්භ කරන කථාව අවසන් කරන්නේ මෙසේය.

“එසේ හෙයින් සුජනයන් විසින් තිස්ස තෙරුන් වහන්සේ හළ මනා නො කීකරු කම හැර වුව මනා සුවචකම හැරගෙන ලබන ගුණ විශේෂයට නිසි වූවා සේම හළමනාම අකුසල් හෙයින් ඒ හැර වුවමනා කුසල් පමණක් ගෙන එහි හැසිර ලොවී ලොවීකුරා සැපත් සාධනු සදහා සිත් සතන් පිරිසිදු කටයුතු”⁷

කතාවකින් දිය යුතු උපදේශය හා ආදර්ශය සිහියේ තබා ගන්නා කතුවරයා එයට සාපේක්ෂව වශයෙන් කතාව අරම්භ කරයි. කතුවරයා යොදා ගන්නා මේ ක්‍රමෝපාය නිසාම සද්ධර්මරත්නාවලි

කතා තුළ නොබිඳී පවත්නා වූ කතා වින්‍යාශයක් දැක ගැනීමට පුළුවන. තත් කාලීන අන්‍ය ග්‍රන්ථ රචකයන් අනුගමනය නො කළ, ධර්මසේන හිමියන්ට පමණක්ම ආවේණික වූ රචනා රීතියක් වශයෙන් මේ කතා කලාව හැඳින්විය හැකිය.

සද්ධර්මරත්නාවලිය වනාහි බණ පොතකි. කතුවරයාගේ පරමාර්ථයන්, ග්‍රන්ථ රචනා රීතියන් පිළිබඳව කතෘ ප්‍රකාශක වාක්‍යයන්ගෙන් ඒ බව පෙනේ. එහි උද්ධෘත කීපයක් අපි මුලදී සඳහන් කොට ඇත්තෙමු. කතුවරයා මේ බණ කියන්නේ නොවියත් හුදි ජනයාට මෝහ නැමති පටලය නැතිකොට නිවන් පුරයට සුවයෙන් යාමටය. එබැවින් කතුවරයා පාලි කතාවලට වඩා පූර්ව දේශීය මුහුණුවරක් දෙමින් ලාංකීය බෞද්ධ ජනයාට ගැළපෙන සේ එම කතා ඉතා සරලව රචනා කළේය. ධර්මප්‍රදීපිකාව, පූජාවලිය, බුත්සරණ වැනි ග්‍රන්ථයන්ගේ එන ධර්ම කරුණු අවබෝධ කර ගැනීම තරමක් දුෂ්කරය. මූලාශ්‍රය ඒ ආකාරයෙන්ම පදානුපදික පරිවර්තනයක් සේ ඉදිරිපත් කිරීමත්, පාලි, සංස්කෘත පාඨ ඒ ආකාරයෙන් ම ඇතුළත් කිරීමත්, තත්සම, තත්භව වචන බහුලව යොදා ගැනීමත් නිසා තත් ග්‍රන්ථයන්ගේ ඇතුළත් ධර්ම කරුණු සාමාන්‍ය ජනයාට අතේදැරිය හැකි දුෂ්කර කරයි. නමුත් සද්ධර්මරත්නාවලී කතුවරයා මූලාශ්‍ර පාඨවලින් අර්ථ පමණක් ගෙන ඉතා සරල බසින් වටා පිටාවෙන් සොයා ගන්නා ලද උපමා තුළින් ඒ ධර්මාර්ථය කාහටත් වැටහෙන සේ පැහැදිලිව කියයි. බණ කතා තුළට භාසා හා උපහාසය ඇතුළු කොට ඇත. වර්ත විකාශනයේදී ඒ ඒ වර්ත ක්‍රියාකාරීත්වය අනුව අත්විඳින කුසලා කුසල කර්ම විපාකයන්ගේ ආදීනව හා ආනිසංස අවශ්‍ය රස බවින් පෝෂිත කොට ශ්‍රාවකයාට ඉදිරිපත් කරන්නේ කතුවරයාගේ රචනා රීතියෙහි විශේෂතාව විහිදුවාලමිනි.

“ඉපැදිලා නැතිවන හෙයින් අනිත්‍යයහ. උදාවියෙන් පෙළෙන හෙයින් දුක්භ. තමා විසිය නො පවත්නා හෙයින් අනාත්ම යයි. තිලකුණු මෙනෙහි කිරීමෙන් රහත් වූ සේක්ද, ඒ රහත් වීමට රත් නෙළුම් දැක්මේ කළ අභියෝගය නිසා රත් නෙළුම් මලෙහි වර්ණය මුල් වීද එපරිද්දෙන් කුසල්හි තරව අභ්‍යාස කිරීමෙන් අකුසලින් දුරුව ලොවී ලොවිතුරා කුසල් සිතින් සිත් සතන් පවිත්‍ර කටයුතු.”⁸

බුදු දහමෙහි විස්තර කළ ඉතාම ගැඹුරු ධර්මයක් කතුවරයා ඉතාමත් සරලව කියූ ආකාරය එයින් පෙනේ. ත්‍රිලක්ෂණය මෙනෙහි කිරීම ප්‍රඥා භාවනාවෙහි ක්‍රියාවකි. කතුවරයා ශ්‍රාවකයාගේ හෝ පාඨකයාගේ මනසට ත්‍රිලක්ෂණ ධර්මතාව ඒත්තු ගන්වන්නේ ඔහුගේම ජීවිතයට හා සම්බන්ධ කරවීමෙනි.

කතුවරයා කියන්නේ ගැඹුරු දහමක් වුවත් එය කියන අයුරෙන් එහි ධර්මාර්ථ ග්‍රහණයට බාධා නොවෙයි.

“ධර්මසේන මාහිමියන් ජීවිතයට හා සසරට බියව දුක්ඛවාදියෙකු ලෙස දහම් දෙසූ කෙනෙකු නොව, සහජයෙන්ම භාසායට හා උපහාසයට කැමති කෙනෙකු බවත්, හැකි හැම තැනකදීම භාසා රසය මතුවන සේ බණ දම් රසවත් ලෙස පොදු

ජනයාට පැහැදිලි කර දීමෙන් කල් ගෙවූ තෙරකෙනෙකුබවක් සද්ධර්මරත්නාවලියෙහි කතා ලියා ඇති අයුරෙන් පළ වේ.”⁹

කතාවක් අවසාන කොට නැවත කතාවක් ආරම්භ කිරීමේදීද කතුවරයා අනුගමනය කරන්නේ තමන්ටම විශේෂිත වූ රීතියකිනි. එනම් තමන් මුලින් කියූ කතාව ආරම්භක කතාවට ප්‍රවේශයක් වශයෙන් යොදා ගනිමිනි.

“විත්ත ප්‍රසාද පමණෙකින් මට්ටකුණ්ඩලී වස්තුව දැක්වූවා සේම යම්තම් කුශල විශේෂයකින් බුද්ධි සම්පන්නව ප්‍රශ්න විසඳීම් වශයෙන් තෙවලා බුදු වදන් නිරවුල් කළ නියා කියා ධර්මාභියෝගයෙහි සත් පුරුෂයන්ගේ උත්සාහය වඩවනු පිණිස නාගසේන මහ තෙරුන් වහන්සේගේ කථාව කියමු.”¹⁰

මෙම ක්‍රම පිළිවෙළ සද්ධර්මරත්නාවලියෙහි සියලුම කතාවලට යොදා නොගත්තත් බොහෝමයක් කතාව ආරම්භයේදී මේ රීතිය දැක ගැනීමට පුළුවන. මුලින් කියූ කතාවත් පසුව කියන කතාවත් අතර කුමක් හෝ සම්බන්ධතාවක් වුවොත් කතුවරයා විශේෂයෙන්ම අප මුලින් දැක්වූ රීති පිළිවෙළෙහි පිහිටා කතාව ආරම්භ කරයි. කතාවෙන් තමා කියන්නට යන ධර්මෝපදේශයෙහි සමානතාව, කුසලා කුසල කර්ම විපාකයන්ගේ සමානතාව, වර්තාංග අතර ඇති සමානතාව ආදී ලක්ෂණ සහිත කතා එක ළඟ කීමේදී එම රචනා විලාසය යොදා ගෙන ඇත.

කතාවක් එක දිගට කියාගෙන යාමේදී ඇතිවන විඩාබර ගතියත්, මානසික ඒකාග්‍ර පීඩනයත් පාඨකයාගෙන්, ශ්‍රාවකයාගෙන් දුරු කරවනු වස් කතුවරයා යෙදූ තවත් සුවිශේෂිත රචනා උපක්‍රමයක් වන්නේ නාට්‍යෝචිත දෙබස් හා සංවාද කතාව තුළට ඇතුළත් කිරීමයි.

“තෙල කුමාරයා යකින්නට වඩාලවයි’ යි වදාළ සේක.
ස්වාමීනී, ඇට වඩාලන්ට බමි’ යි කියූය.
තොපි නොබව.”¹¹

“ආචාරීනී අද වන නැකක යෝග පරික්ෂා කළාදැයි ?
එසේය පරික්ෂා කළමිහ.
අපට අනිත් කාරිය කවරේද?
මේ ජනපදයට කුමක් වේදැ’යි විචාරා.”¹²

සද්ධර්මරත්නාවලිය රචිත යුගය වන විට ග්‍රන්ථ රචකයන් තම විශාරදත්වය දැක්වීම පිණිස පාලි සංස්කෘත මිශ්‍ර භාෂාවක් යොදා ගන්නා ලදී. පොදු ජනතාවගේ මනසට ගෝචර නොවන භාෂා භාවිතය නිසා තත් ග්‍රන්ථ පොදු ජනතාව අතර එතරම් ජනප්‍රිය නොවීය. විදග්ධයන්ට සීමා වෙමින් පැවැති ලේඛන රීතිය පොදු ජනයාට සමීප කරවීමෙහිලා පුරෝගාමීවූවෝ බුත්සරණ ලියූ විදුසකවිතීහුය. එම රචනා නියර අභිසංවර්ධනය කිරීමෙහි ගෞරවය හිමිවන්නේ ධර්මසේන

හිමියන්ටය. අමාවතුර ධර්මප්‍රදීපිකාව වැනි ග්‍රන්ථයකින් කෙරෙන්නේ බුද්ධිය ආමන්ත්‍රණය කිරීමකි. නමුත් ධර්මසේන හිමියන් පාඨකයාගේ, ශ්‍රාවකයාගේ බුද්ධියට වඩා හදවතට ගෝචර වන කතා තෝරා ගෙන ඇත. ඉතා ගැඹුරු දහම් කොටස් වුවත් සරල උපමා මගින් සාමාන්‍ය ජනතාවට පැහැදිලි කර දෙන්නේ ධර්ම දේශනයෙහි ව්‍යක්ත හුරු බුහුටි ධර්ම කථිකයාණ කෙනෙකු ලෙසිනි. ශ්‍රද්ධාව, කරුණාව, භාසා, උපභාසය, විශ්මය, ශෝකය ආදී භාවයන් උද්දීපනයට සුදුසු කතා තෝරා ගනිමින් ගැඹුරු දහම් කරුණු වුව සරලව පහදා දෙයි. ඒ සඳහා කතුවරයා යොදාගත් භාෂා ප්‍රයෝගයන්ද මෙහිදී කතුවරයාගේ සුවිශේෂිත රචනා ගුණයක් වශයෙන් පෙන්වා දිය හැකිය. කතුවරයා යොදන භාෂාව නිසා වර්ණනය ප්‍රාණවත්ය. තත්සම, තත්භව පද වෙනුවට සිංහල බෞද්ධ ගැමි වටපිටාවෙන් පෝෂණය කරගත් භාෂාව සද්ධර්මරත්නාවලියෙහි ජීව ගුණය ආරක්ෂා කරයි.

ශබ්ද මාධුයථී කෙරෙහිද වැඩි අවධානයක් යොමු කර ඇත. නමුත් ඇතැම් තැනෙක යොදා ඇති දීර්ඝ වාක්‍ය විලාසයද පාඨකයා වෙහෙසට පමුණුවයි. එහෙත් බොහෝ තැනෙකින්දීම දක්නට ලැබෙන්නේ පාණ්ඩිතයට වඩා ව්‍යවහාර ඥානයයි. ගැමි බස හා ගැමි තොරතුරු බහුලව යොදාගෙන ඇත. නමුත් ඇතැම් තැනක පාලි සංස්කෘත මිශ්‍ර භාෂා භාවිතයද යොදා ගෙන ඇත. කතාව අතරතුර පාලි ගාථා පාඨද යොදයි.

“ඉඤ්චිධං දිඛසොතං පරචිතත විජානනං
පුබ්බ නිවාසානුසසති දිඛවකඤ්චි පඤ්චධා”

යනු හෙයින් සාද්ධිවිධාදී වූ අභිඥාවන් පස් දෙනාත් රූපාවචර සමාපත්ති සතර හා අරූපාවචර සමාපත්ති සතරත් උපදවා ගත්හ. රාජ්‍ය කිරීම නම් ප්‍රමාදස්ථාන වූවත්...

“කී කල්හි අනල්ප කල්පකෝටි සතසහස්‍රයෙහි පුරන ලද වාක් සුවරිතානුභාවයෙන් පැරැම්පලහරිත සර්වඥවිල්හි හටගත් ජ්භවා නැමති පද්ම කර්ණිකාවක් ඇති දන්ත ශ්‍රේණි නැමති හිරු රැස් ගැසී ප්‍රබුද්ධ වූ සද්ධර්ම මධු බිත්දුන් වහනය වන වතුර්විධ.....”¹³

ඉඳහිට වර්ණනයක මෙවැනි පද හමු වුවත් කතුවරයා හැකි සෑම තැනම යොදා ගත්තේ ගැමි භාෂාවයි. විෂයාන්තර ඥානය මෙන්ම භාෂාන්තර ඥානය අතින් බැලූවද ධර්මසේන හිමියෝ ඉහළම පණ්ඩිතවරයෙක් වූහ. කතුවරයා මූලින් දුන් ප්‍රතිඥා පාඨය ආරක්ෂා කර ගැනීමටත්, ග්‍රන්ථයේ පාඨක පිරිසත්, රචනා රීතියත් නිසා හුදු හෙළවම භාවිත කර ගැනීමට ප්‍රවේශම් වූ බවක් පෙනේ. එමගින් වර්ණනාවට එළියක් වූවා මිස භානියක් වූයේ නැත. වර්ණනයෙහි බෙහෙවින් විනිවිද දැක්ම ඇති කවියෙකුගේ භාෂා ලක්ෂණ සද්ධර්මරත්නාවලියෙන් හමුවෙයි. තත්කාලීන යුගයේ ග්‍රන්ථ රචනා වූයේ කියවා රස විඳීමට නොව අසා රස විඳීමටය. එබැවින් වර්ණයේදී ශබ්ද මාධුයථී කෙරෙහි වැඩි අවධානයක් යොමු කිරීමට ග්‍රන්ථ රචකයන්ට සිදු විය. රිද්මයකට අනකුලව ළයාන්චිතව බැඳී පද සද්ධර්මරත්නාවලියෙහි කාව්‍යාත්මක ගුණය තිවුර කරවයි. දොලේ පිලේ, වෙල් ඉපනැල්ලේ, වැව්

තාවුල්ලේ ගැමියන් සතුටු සාමිවියේ යෙදුණු විලාසයත්, සද්ධර්මරත්නාවලී භාෂාවෙන් පෙනේ. පුස්තකාල පොතීන් නොව සාමාන්‍ය ගැමියන්ගේ බසින් පෝෂිත සද්ධර්මරත්නාවලී කතා තුළින් වහනය වන්නේ සාමාන්‍ය ගැමියාගේ ජීවන සුවදයි.

“එවෙලෙහි කපන ලද ගොයම් කොළ කැටියකින් මෙන් සද්ධර්මරත්නාවලියෙන් නිකුත් වන්නේ සිංහල ජනයාගේ ජීවිතය පිළිබඳ නවමු සුවදක් බවත්, අනෙක් සිංහල ගද්‍ය පද්‍ය කාව්‍යයන් කෙරෙන් බෙහෙවින් වහනය වන්නේ පුස්තකාල පොත්වල සුවද මිස සිංහලයන්ගේ ජීවිතය නැමැති පුෂ්පයෙහි සුවද නොවේ.”¹⁴

“සද්ධර්මරත්නාවලිය ලෙවී ලැකියෙන් පෝෂිත වූ නිහතමානි සිංහල කවීත්වය කියන්නෙකි. දිය උරා ගන්නා කඩමාල්ලක් සේ ගමේ හැඳී වැඩී ගමෙහි බසින් පෝෂිත විය. කවී සමයට වඩා ලෝක ව්‍යවහාරය අගය කොට ඇත. පොතීන්ද නොව ජීවිත නැමැති තක්සලාවෙන් ද ලත් පසක් නුවණින් පෝෂිත අව්‍යාජ කවියෙකි.”¹⁵

සද්ධර්මරත්නාවලී කතුවරයාගේ භාෂා භාවිතයේ විශේෂතාව ඉහත දැක්වූ උද්ධෘතයන්ගෙන් පැහැදිලිව පෙනේ. ග්‍රන්ථ ඥානයෙන් ලත් අවබෝධය ඇති කතුවරයා ගැඹුරු දහම් පහදා දෙන්නේ ඉතා සරලවය. කතුවරයා ඇතැම් තැනෙකදී යොදා ගන්නා වාග්මාලාව දෙස බැලීමේදී එතුමන් සතුව පැවති භාෂාන්තර ඥානය වහා අවබෝධ කර ගැනීමට පුළුවන. සිංහල පාලි සංස්කෘත පමණක් නොව ද්‍රවිඩ භාෂාව පිළිබඳ නෛපුණ්‍යතාවක් තිබූ බව සත් සුදක් සේ පැහැදිලිය. භාෂාන්තරමය ඥානයෙන් කෙතරම් ප්‍රාගුණ්‍යයක් ලබා තිබුණත් කතුවරයා සද්ධර්මරත්නාවලියේදී යොදා ගන්නේ එදිනෙදා ගැමියන් භාවිත කරන ලද භාෂාවයි. තදනුබද්ධ යුගයේ ජනතාවගේ ජීවන සුවද සද්ධර්මරත්නාවලී භාෂාවෙන් වහනය වන්නේ යැයි පැවසුවද එහි වරදෙක් නැත.

ධර්මසේන හිමියන්ගේ රචනා රීතියෙහි සුවිශේෂිතම ලක්ෂණයක් වශයෙන් හැඳින්විය හැක්කේ රචනාලංකාරය සඳහා යොදා ගන්නා ලද උපමා භාවිතයයි. අර්ථ ග්‍රහණය පහසු කරවීම පිණිස උපමා යොදා ගැනීම සාහිත්‍ය කරුවාගේ ලක්ෂණයයි. සිංහල සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථ කරුවන් අතර උපමාලංකාරයෙන් නියම ප්‍රතිඵලය ලත් කතාකරුවාණෝ ධර්මසේන හිමිහු ය. තමා දුටු දෙයින් උපමා යෙදීම ධර්මසේන හිමියන්ගේ විශේෂම දක්ෂතාවයි.

උපමා යෙදීමේදී ද කතුවරයා එක් අංශයක් පමණක් නියෝජනය කළේ නොව. ජීව අජීව ලෝකය තුළ සෑම අංශයක්ම නියෝජනය වන සේ උපමා යෙදීමෙන් කතුවරයාගේ ලෝක විෂය පිළිබඳ ඥානය වටහා ගත හැකිය. ගොවිතැන, වෙළඳාම, වෙදකම, විවිධ ඉරියව්, පාරිසරික පසුබිම පමණක් නොව භාසය හා උපහාසය දැනවෙන උපමා ද නො අඩුව සඳහන්ය.

- ❖ පල ගන්නා ගස් තමා පල ගන්නා අවධියේ මුත් අතුරෙක පල නොගන්නා සේ.
- ❖ ඉඳුනිල් මිණි මුවා කළයකින් වැම්මෙන ජල ධාරාවක් සේ.
- ❖ බුද්ධ කාලයෙහි පරසතුරන් විදිනා ශර්නිවාරණ නිසා ලන සන්නාහයක් මෙන්.

- ❖ සිංහ තෙලට රත් වළන් මුත් අනිත් වළදක් නිසි නොවන්නා සේ.
- ❖ වෙළඳාම් නොකළ කලට වස්තු නැත්තා සේ.
- ❖ සදහම් නැමති දිය ගෙන ගොස් සිත් නැමති කුඹුර තෙමාගෙන.
- ❖ භාවනාවීඩි වරදවා කෙලෙස් පිළියම් කළ කලට මාර්ගඥාන නැමැති ඇස් පමණකුත්.
- ❖ සිරුරු දා ගිය කෙනෙක් මහ අවුච්චි ලුවා සේ.
- ❖ ගැල් අදනා ගොත් ගිය සේ, ගැල්සක් ගොත්ගේ පයට ළං වන්නා සේ.
- ❖ අරහත් ඵල නැමැති ගොඩ නැගී සිත් සතන් සැනනුණා සේ.¹⁶

සාමාජික, ආර්ථික, දේශපාලනික ආදී වශයෙන් පමණක් නොව කර්මය, පුනර්භවය, ත්‍රිලක්ෂණය ආදී ධර්ම සංකල්පයන්ද උපයෝගී කරගෙන සරල උපමා කීමෙන් ධර්මසේන හිමියන් සිය රචනයෙහි විශේෂිතතාව ඵලි පෙනෙලි කළේ වන.

එපමණක්ද නොව දෛනික ජීවිතයේදී දක්නට ලැබෙන විවිධ ඉරියව්වලින් පවා උපමා ගෙන හැර දක්වා ඇත. මාතෘත්වය, ප්‍රසව වේදනාව, රෝගී අවස්ථා, කුසගිනි, සතුට, මෙමතිය, අනුකම්පාව, වෛරය, ක්‍රෝධය, ආදී සෑම අංශයක්ම ඒ උපමා තුළින් කියවෙයි. මේ සෑම අවස්ථාවකදීම තමා දුටු දෙයින් උපමා යෙදීම කතුවරයාගේ විශේෂ හැකියාවයි. පුස්තකාල පොත් සුවදට වඩා ගැමි සුවද වහනය වන කෘතියක් ලෙස සද්ධර්මරත්නාවලිය පශ්චාත් කාලීන විචාරකයන්ගේ විමසුමට ලක්වන්නේද මේ සියත් බවින් පෝෂිත රචනා උපක්‍රමයන් නිසාය.

“ග්‍රන්ථය මුළුල්ලෙහිම අර්ථ රසය නොසිඳ පවත්නේ උන්වහන්සේ උපමා ගලපා ලූ ව්‍යාකෘත ආකාරයෙනි. එහෙයින් රත්නාවලියෙහි පෙනෙන උපමා වෙන්ව ගෙනහැර පැවැට එහි රචනා විලාසය තේරුම් ගන්නට නුපුළුවන. උපමාවක අගය පවතින්නේ වාක්‍ය රචනා වසරයෙහිය. මේ විශිෂ්ට උපමා දැක්වීමෙහි වාක්‍යය නිසා පටිච්චසමුප්පාදය වැනි දුරවබෝධ ධර්මයන් ලෙහෙසියෙන් තේරුම් ගත හැකි ලෙසට රත්නාවලියෙහි සඳහන්ව තිබේ.”¹⁷

කතුවරයා උපමා සොයා පොත පත පරිශීලනය කළේ නැත. එදිනෙදා ගැමි ජීවිතය ආශ්‍රයෙන් සොයාගත් උපමා සුදුසු අයුරෙන් සුදුසු තැන යෙදීය. සද්ධර්මරත්නාවලිය පුරාවට සඳහන් උපමා දෙස බැලීමේදී පෙනෙන්නේ උන්වහන්සේ හිතාමතා උපමා ගැට ගැසූ ආකාරයක් නොව නිරායාසයෙන් ගලා ආ උපමාවන් යෙදූ බවයි. තනි තනි උපමා මෙන්ම මාලෝපමාවන් ගෙන්ද (උපමා කීපයක් එකට කීම) තත් කතාවෝ වර්ණවත් වූහ. විටෙක උන්වහන්සේගේ උපමා කීම දෙපැත්ත කැපෙන අවියක් මෙන් විය. තියුණු උපහාසයක් සමග නැගෙන භාසා රසය නිසා අසන - කියවන කාහට වුවත් මන්දෝත්සාහි ගතියක් ඇති නොවෙයි.

“මෙහි එන ඇතැම් උපමා ගැමියන්ගේ තොරතුරු කියන වාර්තා වැන්න. එයින් ගැමියන්ජීවත්වුණු හැටි, ඔවුන් කෑ බී හැටි, ඔවුන් ප්‍රීති වුණු හැටි, ඔවුන්ගේ රැකී රක්ෂා හා ඔවුන්ගේ ආවාහ - විවාහ සිරිත් විරිත් ආදිය හෙළි වේ. කතෘපාදයන් ඒ

තොරතුරු දැන ගන්නේ ආරංචියෙන් නොව ගැමියන්ගේ කතා බහට ඇහුම් කන් දීමෙනි. උපහාසයක් කළ යුතු තැන මුත් වහන්සේගේ මුවට නැගෙන ඇහුම් පද කිණිස්සක් මෙන් තියුණු වුවද ඒ සමගම නැගෙන්නේ මුව පුරා සිනාවකි. ශබ්ද නගා සිනාසීමෙන් අර දරුණු උපහාස පදවල විස මැකෙයි.”¹⁸

ඉහත දක්වන ලද තොරතුරු දෙස බැලීමේදී සද්ධර්මරත්නාවලී කතුවර ධර්මසේන හිමියන්ගේ කතා කලාවේ සුවිශේෂතාවන් කවරේදැයි අවබෝධ කර ගැනීමට පුළුවන. ග්‍රන්ථාරම්භයේදී කතුවරයා දුන් ප්‍රතිඥා පාඨයන්ට මදකුඳු හානි නොවන අයුරෙන් තත් කතාවෝ ගෙනහ. ධර්මදේශකයෙකු වශයෙන් ශබ්ද මාධ්‍යයේ කෙරෙහි විශේෂ අවධානයක් යොමු කළේය. ග්‍රන්ථ රචකයෙකු වශයෙන් රචනයෙහි හුරු බුහුටිකම් පැය. භාෂාන්තරික උගතෙකු වශයෙන් භාෂා භාවිතයෙහි විශාරදත්වය පෙන්වීය. ජීවිත වටපිටාවෙන් ලත් අත්දැකීම් ඇති බහුග්‍රැහයෙකු වශයෙන් අත්දැකීම් රචනයට යොදා ගත්තේය. මේ සියල්ලෙහි එකතුවෙන් සද්ධර්මරත්නාවලී නම් උතුම් ධර්ම ප්‍රස්තකය අදටත් උගත් - නුගත් කා අතරත් සම්භාවිත ග්‍රන්ථ රත්නයක් වශයෙන් විරාජමාන වන්නේය. කතා නම් කිරීම, කතාවේ ආරම්භය හා අවසානය, භාෂා භාවිතය, නාට්‍යෝචිත දෙබස් හා සංවාද යොදා ගැනීම, අදාළ වස්තු විෂය සිංහල ජනයාට ප්‍රකාශ කිරීමේදී ලබා දුන් දේශීයඝාතරෝපණය, අලුතෙන් කතාවක් ආරම්භ කිරීමේදී අනුගමනය කළ පිළිවෙත, උපමා භාවිතය ආදී සියලු අංශයන්ගෙන් ධර්මසේන හිමියෝ අන්‍ය ලේඛකයන්ට වෙනස් මගක් පැහ. ඔහුගේ රචනයෙහි සුවිශේෂත්වය එයයි.

ආන්තික සටහන්

1 සද්ධර්මරත්නාවලිය ද්විතීය භාගය, ප්‍රකා :- ශ්‍රී ලංකා ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමාගම, 2000, පි. 863.
2 - එම -, පි. 02.
3 සද්ධර්මරත්නාවලිය, ප්‍රස්තාවනා, සංස් :- කිරිඇල්ලේ ඤාණවිමල හිමි, ඇම්.ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1999, පි. IV.
4 ධමමපදටඨකථා I හේවාචිතාරණ මුද්‍රණය, කොළඹ, 2005, පි. 02.
5 සද්ධර්මරත්නාවලිය, ප්‍රථම භාගය, සංස් :- ශ්‍රී ලංකා ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමාගම, 2000, පි. 24-25.
6 සද්ධර්මරත්නාවලිය, සංස් :- කිරි ඇල්ලේ ඤාණවිමල හිමි, ඇම්.ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1999, පි. 93.
7 එම, පි. 101.
8 සද්ධර්මරත්නාවලිය, ප්‍රථම භාගය, ශ්‍රී ලංකා ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමාගම, 2000, පි. 182.
9 වික්‍රමසිංහ, කේ.ඩී.පී. සිංහල ලේඛක පරපුර, ඇම්.ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ, 1964, පි. 182.
10 සද්ධර්මරත්නාවලිය, එම, පි. 49.
11 එම. පි. අ. 79.
12 එම. පි. අ. 145.
13 සද්ධර්මරත්නාවලිය, ප්‍රථම භාගය, සංස් :- ශ්‍රී ලංකා ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමාගම, 2000, පි. 193, 217.
14 වික්‍රමසිංහ, මාර්ටින්, සාහිත්‍යෝදයකථා හා සාහිත්‍ය කලාව, තිසර ප්‍රකාශකයෝ, දෙහිවල, 1991, පි. 32.
15 වික්‍රමසිංහ, මාර්ටින්, විචාර ලිපි හා ජාතක කතා විමසුම, තිසර ප්‍රකාශකයෝ, දෙහිවල, 1992, පි. 08.
16 සද්ධර්මරත්නාවලිය, එම, වකුච්චාල තෙරුන්වහන්සේගේ වස්තුව, පි. 24-40
17 ජයතිලක. ඩී.බී. සිංහල සාහිත්‍ය ලිපි, වතුර මුද්‍රණාලය, වැල්ලම්පිටිය, 1956, පි. 71.
18 ධර්මකීර්ති. ශ්‍රී නිවන්දම, සිංහල සාහිත්‍යයේ ස්වර්ණ යුගය, ප්‍රකා:- බොද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය, නැදීමාල, 2002, පි.133.